

ZDVOJNA POSEBNOST U RALJAMA OPĆENITOSTI?: POLITOLOGIJA KAO ZNANOST I POLITOLOG KAO STRUČNJAK

Dragutin Lalović

*Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Prethodno priopćenje

Primljeno: studeni 2008.

Sažetak Kako primjereno politologijski istražiti, prikazati i vrednovati povijest i sadašnje stanje politologije u Hrvatskoj? Tekst se fokusira na pomno razmatranje predmeta znanosti o politici – što je politika? – kao pretpostavke znanstveno primjerenog odgovora na dvojbu o stručnoj profilaciji studija i polaznika studija-politologa. A u tom sklopu, na smisao određenja politologije kao “znanosti o općenitosti” i politologa kao “stručnjaka za općenitost”. Objašnjava se smisao, teorijski i kontekstualni, tih određenja (Prpić, 1969), vrednuju njegove pretpostavke, domašaji i ograničenja. Dramatična, teorijska i praktična, dvojba s kojom nas je Prpić suočio neprevladiva je u povijesnom kontekstu demokratske države, s obzirom na svojstvenu joj epohalnu ambivalenciju. Pri čemu se pokazuje nesuvislost dileme između množine i jednine: politička znanost u singularu sluškinja je političke moći, a političke znanosti tek metaznanstvena humanistička kritika postojećeg svijeta, što znači da znanost o politici ne valja ni u singularu ni u pluralu. Kada je znanstvena i stručna, tada je opasna po političku slobodu, kada je pak humanistička i ne-stručna tada je nemoćna i suvišna. Politolog je pak ili “stručnjak za posebnost”, etički i vrijednosno neutralni sluga političke moći, ili pak pretenciozni misionar. Izlaz iz začaranog kruga: znanost o politici, u plodnoj i nezamjenjivoj dvojini metodički osloniti na novo načelo konstitucije zajednice, koje je imanentna kritika i prevladavanje moderne demokratske države i građanskog društva. Time se osnažuje i shvaćanje političke znanosti kao “znanosti o općenitosti”. Znanost o općenitosti kao znanost o političkome tvori se u autonomiji (ali i komplementarnosti) spram znanosti o “općosti” (filozofije, etike i prava) i spram znanosti o posebnosti (posebnih sektora političkoga i društvenog bitka). Općenito je zbiljsko samo u odnosu spram općega, kao oposebljenje općega, i u odnosu spram posebnoga, kao poopćavanje posebnoga. Čime se suzbija opasnost od prividne općenitosti, kao bahate pretenzije općosti da se predstavi kao općenitost, s jedne, te od lažne općenitosti, kao uzaludne pretenzije posebnosti da se hipostazira kao politička općenitost. Što znači da politolog kao stručnjak

(ako je vrhunski) mora biti ujedno i nužno – kao “stručnjak za općenitost” – i stručnjak za “općost” i stručnjak za “posebnost”.

Ključne riječi politička znanost, političke znanosti, država, politički sustav, republika, općost, općenitost, posebnost, Prpić, Smailagić

Povod i podloga za ovu raspravu jest knjiga *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti* (2007) za koju je urednički odgovorna i konceptijski zaslužna Mirjana Kasapović. Uz nju i njezin prilog u knjizi nalazimo probra- nu momčad politologijskih odličnika (N. Zakošek, I. Grdešić, D. Grubiša, Z. Petak, T. Cipek, V. Cvrtila, T. Kursar, B. Šalaj), kojima valja priključiti i vrsne mlade politologe K. Petkovića i A. Petek.

Nema niti može biti – barem *entre nous* u struci – nikoga tko se takvom ambicioznom pothvatu ne bi unaprijed radovao. Činilo se da već sama najava takvog pothvata i sastav sudionika koji se u njega samosvjesno upuštaju svjedo- či o zrelosti politologije da se suoči sama sa sobom, s neotklonjivim znanstvenim imperativom kritičkoga i savjesnog pre- ispitivanja povijesti i sadašnjeg stanja discipline i vlastite institucije. I da to učini prvi put otkad je studij političkih znanosti institucionaliziran kao fakultet na Zagrebačkom sveučilištu (1962).

Pitanje je samo: kako primjereno po- litologijski istražiti, prikazati i vrednova- ti povijest same politologije u Hrvatskoj? Konkretnije, kako je to učinjeno u knjizi koja je predložak za našu raspravu o toj doista prevažnoj temi?

U pozivu na ovu raspravu naznače- ne su ambicije i očekivanja autorske sku-

pine koja je sudjelovala u oblikovanju knjige *Izlazak iz množine?* Evo što nam o tome kaže organizator “politoloških razgovora” T. Kursar:

“Knjiga je zbornik radova koji su nastali iz *gotovo jednogodišnje raspra- ve* o stanju političke znanosti općenito, napose u Hrvatskoj. Zapravo *Izlazak iz množine* hrvatski je doprinos neprekid- noj raspravi o povijesti političke znano- sti u svijetu. Ne treba naglašavati da se povijest političke znanosti razvila u za- sebnu poddisciplinu. Kad je posrijedi stanje te poddiscipline u Hrvatskoj, tre- ba reći da su se početkom ovoga deset- ljeća, prigodom obilježavanja četrdesete godišnjice Fakulteta političkih znanosti, pojavile dvije studije. One su bile manje- -više informativne jer su pokazale posti- gnuća i ‘objektivne prepreke’ s kojima se hrvatska politička znanost morala nositi od samih svojih početaka. Njihovi autori nisu naglašavali *ozbiljnije pogreške u raz- voju discipline*, odnosno FPZ-a. Iako su posrijedi važne studije, teško je oteti se dojmu da su pisane pod utjecajem pro- slave godišnjice FPZ-a, a dijelom i ‘*pacifističke*’ atmosfere koja je tada prevlada- vala u hrvatskoj politološkoj zajednici.

Po svemu sudeći, knjiga *Izlazak iz množine*, koju je uredila Mirjana Kasa- pović, raskida s tim raspoloženjem i teži *reviziji povijesti discipline u Hrvatskoj*.

* Proširena verzija dijela izlaganja na “Hrvatskim politološkim razgovorima”, na temu “Stvaranje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije”, održanim 2. listopada 2008. godine u Opatiji. Cijelo izlaganje bit će objavljeno u zasebnoj ediciji.

Prikazani rezultati proizašli su iz znanstvenog projekta “Država, društvo i političko-ekonomski razvoj” provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH.

Time se hrvatska politička znanost priključuje globalnom trendu u tom 'žanru'. **Temelj zbornika je studija Mirjane Kasapović *Izlazak iz množine: kraj unutarnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti?*** Prije svega, Kasapović nastoji objasniti zašto *vlada šutnja* glede povijesti i stanja hrvatske političke znanosti. To je stanje neprirodno jer je ta disciplina bila u vrtlogu vrlo dubokih političkih i društvenih lomova: slom Jugoslavije i komunističkoga političkog i društvenoga poretka i uspostava nove države i pripadajućih sustava. I sve to u manje-više ratnom stanju.

Kasapović razloge za to pronalazi u *sastavu nastavničkoga kadra FPZ-a* koji je gotovo tri desetljeća bio, u dobru mjeri, popunjavan filozofima, pravnicima, sociolozima i povjesničarima. Ta se politika dijelom nastavila i onda kad je FPZ stvorio dovoljan broj kvalitetnih politologa koje je mogao uposliti. Zbog toga su navedene discipline 'kolonizirale' Fakultet političkih znanosti, odnosno njegov predmet bavljenja, politiku. Tako je nastala pluralna perspektiva (odnosno 'množina') za koju se dugo mislilo da najprikladnije može objasniti fenomen politike. Politologija ili politička znanost (singular) živjela je kao 'podstanar' u vlastitoj kući, a *gotovo tri desetljeća nitko nije ni pokušao objasniti što bi ona, uz 'etablirane' discipline, trebala istraživati*. No početkom ovoga desetljeća među politolozima mlađe i srednje generacije pojavio se *gotovo prosvjedni pokret za 'izlazak iz množine'*. Njihovi su napori potpomognuti i tzv. Bolonjskom revolucijom koja je konceptijski i institucionalno ojačala političku znanost u jednini" (istaknuo – D. L.).¹

¹ Spomenute dvije "važne studije" (a koje su ipak samo "manje-više informativne" i slav-

Ako je tome tako, tada se valja usredotočiti na taj temeljni tekst knjige, a samo ću se uzgred dotaknuti i drugog priloga s općim teorijskim ambicijama i prosudbama (T. Kursar, "Revolucija i/ili politologija? Dvojba iz povijesti hrvatske politologije", str. 97-120). Želim odmah naglasiti da je takvo opredjeljenje posve iznuđeno, jer sam primoran da za drugu i bolju priliku – s najvećim žaljenjem – odgodim ma i aspektualnu raspravu o znanstveno neusporedivo kvalitetnijim priložima, u kojima su izložene, po pravilima struke i uzusima akademske rasprave, znalačke dijagnoze stanja pojedinih politoloških disciplina (ili grana), odnosno područja.²

Međutim, čak i uz to ograničenje tema je preopsežna, jer zahtijeva osvrt na barem pet krupnih problema (uz pretpostavku da se suglasimo s time da

---

ljenički prigodne, po izrečenom dojm) o kojima je riječ su: Ivan Prpić, "Fakultet političkih znanosti u Zagrebu i razvoj političkih znanosti u Hrvatskoj 1962-2002" (2002); R. Knežević/S. Ravlić, "Hrvatska politologija 1962.-2002.: preteče, razvojna razdoblja i rezultati" (2002).

² Pritom imam na umu napose priloge: Z. Petak, "Javne politike: razvoj discipline u Hrvatskoj i svijetu" (str. 187-216), D. Grubiša, "Europski studij i politička znanost u Hrvatskoj: stanje discipline" (str. 217-246) i N. Zakošek, "Politologija i hrvatska politika. Transformacija istraživanja političkog sustava Hrvatske" (str. 155-186). Punu pozornost zaslužuje i završni komparativni pregled organizacije studija znanosti o politici na 13 sveučilišta u SAD-u, V. Britaniji, Francuskoj, Njemačkoj i Italiji, koji su znalački prikazali K. Petković i A. Petek: "Nastavni programi u komparativnoj perspektivi: *curricula* studija političke znanosti na trinaest zapadnih sveučilišta i škola i Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu" (str. 295-397).

se povijest političke znanosti svede na povijest njezine institucionalizacije u sklopu FPZ-a³):

- 1) Povijesni, politički i društveni kontekst formiranja znanstvene i nastavne institucije, tadašnjega FPN-a, 1962. godine, upravo u Zagrebu.
- 2) Ključna razdoblja, ograničenja, protuslovlja i dometi razvoja Fakulteta,

³ Pretpostavka je, dakako, višestruko problematična. Spomenut ću samo jedan očit propust. Propust koji nije slučajna, nego je konceptijski uvjetovan samonametnutom opsesijom "singularom". Riječ je o potpunom prešućivanju znanstvenoga i nastavnog doprinosa razvoju hrvatske politologije eminentnih znanstvenika iz "etabliranih disciplina". Dovoljan je samo jedan primjer. Veoma je važan datum u formativnom razdoblju Fakulteta čuvena "Hrestomatija **političke znanosti**" (1971). Urednici tog izdanja, u šest svezaka, bili su N. Smailagić (nastavnik Fakulteta), L. Geršković (bivši nastavnik FPN-a) i E. Pusić (nastavnik Pravnog fakulteta). Osim profesora Pusića, koji je napisao i svezak *Problemi upravljanja* (i držao nastavu na FPN-u na predmetu Nauka o upravi), u realizaciji te hrestomatije sudjelovali su još pravoznanci koji su godinama držali nastavu u početnim godinama našeg Fakulteta. To su V. Mratović (sv. III: *Problemi suvremene države*), koji je držao nastavu na predmetu Suvremeni politički sistemi, i V. Ibler (sv. VI: *Međunarodni odnosi*), koji je držao nastavu na predmetu Međunarodno javno pravo. Najmanje što se o tome može reći već je rečeno: "Upravo drastičan primjer prešućivanja je to da je, unatoč brojnim radovima na temu politike i uprave, akademik E. Pusić spomenut tek samo kao jedan od osnivača Fakulteta političkih nauka. Čini se, dakle, da se težnja za ostvarenjem 'suverenog singulara' nastojala ostvariti naprosto isključivanjem ili prešućivanjem" (Ivanišević, 2008: 485). Kako se ne sjetiti Krležinih riječi, iz *Deset krvavih godina*, da "ima nečega operetnog u novim suverenitetima"!

preko osobnih i znanstvenih biografija njegovih nastavnika-nosilaca.

- 3) Smisao znanstveno-teorijskog promišljanja predmeta znanosti o politici – što je to uopće politika? – kao pretpostavka znanstveno primjerenog odgovora na dvojbu o stručnoj profilaciji studija i polaznika studija-politologa.
- 4) Smisao "dekolonizacije" politologijskog singulariteta u potrazi za vlastitom znanstvenom dušom, društvenim ugledom i stručnom afirmacijom.
- 5) Smisao, pretpostavke, modusi i rezultati istraživanja Marxove dijalektičko-kritičke teorije modernoga, građanskog društva i traganja za "marksistički orijentiranom politologijom" (Smailagić, 1965).

U uvodnom tekstu M. Kasapović ponuđeno nam je "interpretacijski pristrano" izlaganje koje odgovara, ili pokušava odgovoriti, na neka od tih pitanja, s izričitom namjerom "delegitimirati shvaćanje političke znanosti i koncepciju Fakulteta političkih znanosti koji su presudno određivali njihov razvoj u proteklih četrdesetak godina, a koji nisu korespondirali s razvojem suvremene političke znanosti..." (Kasapović, 2007: 9).

U ovom kritičkom osvrtu ograničit ću se na pomno razmatranje samo trećega naznačenog pitanja, u razmatranju kojega nalazimo osnovnu ideju M. Kasapović, koja ima pretenziju na znanstvenu relevantnost. Dakle:

Smisao određenja politologije kao "znanosti o općenitosti" i politologa kao "stručnjaka za općenitost"

U prošlosti hrvatske političke znanosti autorica prepoznaje pogubno nastojanje ideološkog svođenja politič-

ke znanosti – njezina predmeta, ciljeva i smisla – na lik “marksističke politologije”, na “političku znanost marksističke orijentacije (inspiracije, provenijencije itd. i tsl.)”. Što se ilustrira navodima iz radova D. Rodina, B. Caratana, T. Jantola, J. Mirića, Z. Posavca, premda bi se lista sumnjivih mogla i proširiti (naprimjer Smailagićem i Babićem), ali to autorica iz čiste obzirnosti ne čini.

Taj se plemeniti višak kolegijalne obzirnosti obilato nadomješta čistim kondenzatom bahatosti koji je sadržan u ovakvoj besprizivnoj osudi autora koga se smatra sintezom kobnih marksističkih zabluda:

“Kako je marksistička politologija zamišljena kao ‘antipolitologija’, koja u epohalno novoj stvarnosti pred očima suvremenika nema vlastiti predmet bavljenja i kako će taj predmet u budućnosti posve nestati... njezin se interes mora pomaknuti s posebnoga na općenito, s politike na ljudsku zajednicu uopće. Sukladno tome, politolozi prestaju biti ‘stručnjaci za posebno’, stručnjaci za politiku, i pretvaraju se u ‘stručnjake za općenitost’, ‘stručnjake za ljudsku zajednicu općenito’. Tu koncepciju ‘antipolitologije’ izvorno je razvio Ivan Prpić (1969), a interpretacijski ju je najdosljednije slijedio Dragutin Lalović (1980)” (usp. *ibid.*: 55-57).

Riječ je, najzad, pala i ponor se otvorio: *apage satanas!* Urota šutnje je prekinuta, raskrinkan je Nečastivi na Fakultetu i njegov mračni odvjetnik. S blagorodnim pozivom legiji anđela da se prime posla “istjerivanja vraga” i purificiraju našu čednu instituciju tamjanom svoje predanosti.

Pa da vidimo поближе bogougodni pravorijek Božice singularne politologije i utvrdimo što to nečastivi Prpić uopće tvrdi, a što to vražji odvjetnik najdosljednije slijedi?

Prije nego što to precizno utvrdimo, valja uvidjeti da tužiteljica izjednačuje politiku s posebnim, a politologa drži stručnjakom za posebno. Time izlazi na megdan kao “stručnjak za posebnost”, dakle “stručnjak za moć”, i time se još i hvali!

Da joj povjerujemo? Da doista mnije da je politika posebnost? Sumnju u toliku prostodušnost izaziva međutim njezino prethodno ushićeno suglasje s određenjem političke znanosti kao “cjelovite teorije politike”, koje ocjenjuje “apsolutno superiornim svim definicijama politologije što su ih godinama i desetljećima kasnije, zastupali drugi nastavnici Fakulteta” (*ibid.*: 53).

Takvo određenje političke znanosti, veli ona, pripada N. Smailagiću; citat je iz njegova priloga čuvenoj prvoj raspravi o Nastavnom planu i ustroju Fakulteta iz 1965. Ponukan time, ponovno sam, poslije toliko godina, čitao tu raspravu da provjerim njezine navode. Uzgred, ali ipak veoma važno, zapazio sam da u toj raspravi samo jedan jedini sudionik **govori kao politolog** i da je to – ta tko bi drugi bio? – tadašnji nastavnik na dva ključnim kolegijima, Osnovi političke nauke i Povijest političkih doktrina – Nerkez Smailagić.

Ne bi dakle uopće bilo čudno da je Smailagić uistinu ponudio i primjerenno samorazumijevanje politologije kao znanosti. No bilo bi nadasve neobično da je politolog njegova formata ponudio takvu besadržajnu, posve tautologijsku definiciju, da je politička znanost znanost o politici, čak cjelovita teorija politike. I, naravno, Smailagićevo je poimanje mnogo određenije i razvijenije, te on precizno upozorava na karakter modernoga političkog fenomena.

Prema Smailagiću najprije, politologija je “zasebna teoretska disciplina”, a ne

“korpus političkih disciplina”. Jasna ideja politološkog studija i razvoja Fakulteta mora početi od uvida da znanstveno proučavanje i primjereno podučavanje moderne politike podrazumijeva tri jasno odijeljena i ujedno neodvojiva “problemska kruga”.

1. *Pretpostavke* ili *osnove* politike prvi su problemski krug (pod čime razumijeva da je moderno doba “doba revolucije”, kao totalni prevrat starog svijeta, koji “ne može biti isključivi predmet politologije, nego podjednako zanima, iz različitih aspekata, sve fundamentalne discipline”). Time je politologija spoznajno upućena poglavito na “ekonomske i sociološke discipline”, koje, po Smailagićevu sudu, “mnogo dublje i šire zahvataju” taj problem.
2. *Struktura* politike čini drugi problemski krug. To je “pravo područje politologije”. Struktura politike zapravo je “*sintetičko osvjetljavanje modernog političkog sistema*” (organizacija, odnosi i faktori politike). U sintetičkom “pogledu na moderni politički sistem” politologija se “ne sukobljava ni s jednom drugom disciplinom” i nalazi sebi svojstven predmet bavljenja.
3. Treći problemski krug politologijskog studija čine *ciljevi* politike (govor o slobodi i demokraciji). O tome “daleko više imaju nešto da kažu druge fundamentalne discipline, a *prije svega filozofija*. Politologija može i mora koristiti njihove principe i ideje u svojim zaključcima, u raspravama o perspektivama politike, ali je to *suštinjski predmet filozofije*” (kasnije dodaje: i humanističkih znanosti), koja u tom smislu “*transcendira partikularni pogled jednog politologa*” (Smailagić, 1965: 136-137; istaknuo – D. L.)

U tom sklopu, posve određeno, Smailagić u nekoliko navrata politologiju definira kao **generalnu teoriju političkog sistema** (*ibid.*: 137). Uvjeren je da o razvoju politologije kao takve “opće teorije” ovisi teorijsko konstituiranje drugih politologijskih disciplina (kao što su, nabraja on, “politička geografija”, “moderna politička povijest”, “politički sistem Jugoslavije”). Pun znanstveni razmah politologije kao “zasebne teoretske discipline” omogućuju već postignuti “veoma snažan razvitak filozofije i sociologije” te “političke ekonomije, prava i historije” (*ibid.*: 138).

Da bi se Prpića uopće shvatilo i korektno prikazalo, valja voditi računa o tome da kada nekoliko godina kasnije piše (1969) o dvojama u određenju predmeta politologije, u prepoznavanju “političkog sistema” kao njezine paradigme, na umu ima upravo Smailagićevo shvaćanje kao jednu od koncepcija političke znanosti koja je zagovarana na Fakultetu.

Kako Prpić prikazuje tu koncepciju, kao **jedno od dvaju** različitih **znanstvenih shvaćanja** karaktera politologije, koja on prepoznaje u dotadašnjim raspravama o nastavnom planu?

U njegovu viđenju, prema takvom je shvaćanju politologija posebna znanost, koja ima svoj predmet i metodu. Kao takva, ona je “teorija političkog sistema”, koja se potom problemski raščlanjuje na unutarnju i vanjsku politiku te na “samu teoriju političkog sistema”. Otuda je tako shvaćena politologija jezgra studija, a ostale znanstvene discipline izučavale bi se samo ako su “neophodne da se sagleda međuzavisnost politike kao društvenog s ostalim društvenim fenomenima”. Obrazlažući sumarno takvo shvaćanje politologije kao znanstvene discipline i karaktera studija koji iz toga slijedi, Pr-

pić zaključuje da bi politolog u tom slučaju bio poseban tip stručnjaka, **tehničar ili inženjer političke moći**, znalac političkog procesa, njegovih aktera, oblika, tehnika i mogućnosti. Drugim riječima, tada bi politolog trebao biti “stručnjak za politički sistem” ili “stručnjak za posebnost”.

Nasuprot tome, afirmiralo se i, prema Prpiću, prevladalo drugo shvaćanje u **tadašnjemu nastavnom planu**, da politologija kao posebna znanost ne postoji, nego da politiku proučavaju različite znanosti, koje su sve podjednako važne za kompleksno sagledavanje svih dimenzija političkoga. Iz toga slijedi: “Politolog stoga nije posebna profesija u smislu struke. On jest i treba da bude fundamentalnim kategorijama svih klasičnih humanističkih znanosti obrazovan intelektualac, sposoban da sagleda i misli cjelinu artikulacije čovjeka u zajednici. On je ‘svijest i savjest’ te zajednice, svojim mišljenjem usmjeren na transcendiranje i revolucioniranje (ne usavršavanje) svijeta politike kao specifičnog oblika opstanka modernog čovjeka. S tog stajališta Fakultet političkih nauka bi morao biti, zapravo, humanistički fakultet”. Posljedično, to znači da politolog ne bi smio biti uzak stručnjak, nego više od toga: angažiran kritički intelektualac.

Autorica tvrdi da se “Prpić priklanja drugom shvaćanju”. Tvrđnja je potpuno proizvoljna. Prpić se, naprotiv, ne priklanja nijednom od tih shvaćanja, nego **oba kritički odbacuje**. Važnije je međutim to da Prpić veoma uvjerljivo i pojmovno čisto pokazuje da naznačena dvojba nije slučajna, nego da je imanentna modernoj i suvremenoj političkoj znanosti kao takvoj. Uzrokovana je naime ambivalentnim karakterom moderne demokratske države, koja je shvaćena ili teleološki

kao institucionalizacija slobode same ili pak instrumentalno kao sredstvo osiguranja slobodnog života izvan prividne zajednice-države, u sferi društva ili sferi posebnih interesa. Smatrajući obje orijentacije u poimanju politike legitimnima, ali i nezadovoljavajućima, Prpić zaključno niječno odgovara na pitanje je li tu ambivalenciju moguće prevladati – u kontekstu demokratske države – i pritom dramatično upozorava da je humanistički intelektualac u suvremenom društvu kako Istoka tako i Zapada postao anakronizam u znanstveno artikuliranom pogonu za proizvodnju života.

Iz toga slijedi da Prpić uopće ne govori o “stručnjaku za ljudsku zajednicu uopće” niti takvog stručnjaka smatra mogućim. Naprotiv, on smatra da doba tehnike jednoznačno daje prednost tehničarima moći, dakle i politolozima kao znalcima političke moći koji su “sposobni da primjenom znanstvenih metoda programiraju i predvide najracionalniji razvoj društvene zajednice za narednih nekoliko decenija. Ovaj proces je čini se totalan i totalitaran ... i ništa ga ne može zaustaviti” (1969: 26).

U Prpićevu je tekstu dakle posve nedvosmisleno rečeno i pokazano kako obje te orijentacije nisu prihvatljive. Pogotovo su zaoštrene posljedice takvih shvaćanja: politolog nije ni samo zdvojan humanistički intelektualac ni puki opslužitelj otuđene političke moći. Jer, već i intuitivno, svakomu tko se ozbiljno bavi znanošću o politici jasno je da bi politolog trebao biti i humanistički intelektualac i stručnjak. Na primarnoj spoznajnoj razini u pitanju je naše znanstveno i stručno samopoštovanje. Naime ako je politička znanost u singularu sluškinja političke moći, a političke su znanosti tek metaznanstvena humanistička kritika postojećeg svijeta, tada slijedi

da **znanost o politici ne valja ni u singularu ni u pluralu**. Kada je znanstvena i stručna, tada je opasna za političku slobodu, kada je pak humanistička i nestručna, tada je nemoćna i suvišna. Politolog je pak ili “stručnjak za posebnost”, etički i vrijednosno neutralan sluga političke moći, ili pak pretenciozan misionar koji i ne želi biti stručnjak (pa, dakako, ni “stručnjak” za “općenitost”, jer takav nije ni poželjan ni moguć). Dramatična, teorijska i praktična, dvojba s kojom nas Prpić suočava ne može se precijeniti, jer, vidjesmo, smatra je neprevladivom u povijesnom kontekstu demokratske države, s obzirom na svojstvenu joj konstitutivnu ambivalenciju.

Na tako zaoštrenu dvojbu odgovorio je u tadašnjim diskusijama **pragmatski** uvjerljivo Ivan Babić, nastavnik Uvoda u političku znanost (na kojem je naslijedio Smilagića), ocijenivši je umjetnikom: “U diskusiji je pokrenuto pitanje: da li ćemo odgajati tehničare moći ili humanistički orijentirane politologe? Želio bih znati: da li je to *realna dilema*? *Postoji li opasnost da netko u nas odgaja tehničare moći*? Ako ta opasnost realno ne postoji, onda mislim da raspravljamo o jednoj *umjetnoj dilemi*”. Babić tvrdi da “nema spora: *mi jesmo i moramo biti borci za slobodu i demokraciju*”. No da bi politolozi to doista mogli biti, moraju biti *stručnjaci* – poznavati politiku i njezine instrumente, konkretno društvo i svijet u kojemu žive. Ako bi tko htio instituciju koja bi bila “samo za one koji će spekulirati o slobodnoj zajednici”, mora biti svjestan što čini: gradi “intelektualne rezervate”. Budući da takve rezervate nitko ne želi, pravo je pitanje što treba znati stručnjak za politiku kao moć da bi u konkretnim uvjetima bio uspješan “borac za slobodu i demokraciju”? Njegovo je tumačenje bilo nadasve sugestivno, a

njegovo završno određenje politologije nekoć je bilo poznato i blisko svakom iole obrazovanom politologu. Od riječi do riječi, da se pamti: “**Politička znanost jeste i treba da bude znanost slobode, ali i znanost onoga kako se sloboda konstituira; onoga što i kako se može, a to znači i znanost moći**”. Kraće: politička znanost jest znanost slobode i znanost moći (usp. Babić, 1969: 110-112; prvi dio istaknuo – D. L.).⁴ Na tu Babićevu odlučujuću intervenciju s pravom je upozorio T. Kursar u svom tekstu (*op. cit.*: 110-111).

Tako je Babić zdravorazumski elegantno otupio opaku pojmovnu oštricu Prpićeve analize, bez ikakve želje da se upušta u propitivanje njegove argumentacije. Psihološki je razumljivo da je Babićeva formula trajno i nadmoćno prevladala, jer je bila svakomu jasna i privlačna, uljuljkivala nas je u uvjerenju

⁴ Želim barem u bilješci navesti i Babićevu razmišljanje na temu “tko će zaposliti politologa?”. Nakon što je ustvrdio da je doba autoritarnog “planiranja kadrova” neopozivo prevladano, Babić opisuje “progresivnu evoluciju”, upozoravajući da je i ona “bremenita novim teškoćama”: “Situacija u kojoj mi živimo je takva da nema niti jednog fakulteta u našoj zemlji koji garantira zaposlenje, pa to ne može biti ni Fakultet političkih nauka. Pitanje je poštenja da našim studentima kažemo: za vama nema velikih društvenih potreba i stoga mi tražimo samo one koji su najposobniji entuzijasti. Po mom mišljenju, moramo vršiti najstrožu selekciju. Selekcija, pak znači pooštrene kriterije pri izboru kandidata na prijemnim ispitima i na svim ispitima do diplomskog. Uz ovo, naravno, neophodna nam je svestrana briga za odgajanje studenata kroz istraživački i najšire angažirani društveni rad, kako bi već sada, kroz taj rad, počeli nalaziti svoje mjesto u zajednici. To mjesto im nitko neće naprosto darovati – oni ga trebaju izboriti” (Babić, 1969: 113).

da napetost između slobode i moći nije realna dilema, da je politolog i stručnjak i humanistički intelektualac te, što je najvažnije, da *ne postoji opasnost da itko u nas želi odgajati tehničare moći*. Blago njemu i nama s njime: *se non e vero e ben trovato...*

Važno je također istaknuti da se i Smailagić, u spomenutoj raspravi, već bio osviješteno očitovao o toj dvojbi. U njegovoj drugoj intervenciji nalazimo iznimno dojmljivu *profession de foi* “angažiranog” i “ozbiljnog” **politologa**, koji je posve svjestan moguće prakticističke redukcije politologije na sluškinju političke moći, što drži “**najvećom opasnošću**”. Evo njegove argumentacije:

Započinje tvrdnjom da se politologija, kao “generalna teorija političkog sistema”, ne može razviti, a da se “ne koriste ona dostignuća u teorijsko-metodološkom smislu, koja su već razvila ove druge fundamentalne discipline i koje jedan *ozbiljan politolog* ne smije da prenebre-gava [...] Inače se nužno dolazi do apsolutizma, do *politike kao cilja po sebi*. Ne postoji druga mogućnost da se *izbjegne teorija apsolutizma*, ta *najveća opasnost* [...] Nema drugog načina da kao *politolog* nadrastem teoriju apsolutizma, osim transcendirajući u uvodu, pomoću teorije revolucije, *golo politikantsko, političko i politološko stanovište*.”

Imajući u vidu temeljno proturječje moderne politike (između slobode i moći) općenito, te njezinih ciljeva posebice, Smailagić ustvrđuje kako suvremena filozofija i humanističke znanosti pokazuju da je politika “oblik koji izvorno i suštinski pripada svijetu nečovječnosti. Prema tome, politologija ne može a da ne bude **antipolitička** disciplina. To je njen paradoks. Ali ne može da to ne bude. Svaki drugi pristup vodi ili u goli empirizam i deskripciju i onda je cijela

stvar, u krajnjoj liniji opravdanje postojećeg, ili u teoriju apsolutizma, politike kao cilja po sebi”. Stoga politolog jest po definiciji *borac za slobodu* (angažiran), koji ne može “ostati na golom opisu političke fenomenologije današnjice, pa ne znam kako ona bila zanimljiva ili osobena”, što bi neminovno činila politologija koja ne bi ostvarila unutarnju vezu s humanističkim znanostima, čiji je “eminentni predmet smisao svijeta i čovjeka danas” (Smailagić, 1965: 144).

Eto s kolikom je intelektualnom odgovornošću prvi hrvatski politolog na Fakultetu upozoravao na *opasnosti gologa politološkog stanovišta kao teorije političke moći* (iliti, njegovim riječima, apsolutizma). I mjerodavno jednom za svagda ustvrdio da politička znanost u singularu tu opasnost ne može izbjeći ako ne ostvari “unutarnju vezu” s političkim znanostima u pluralu. Politička znanost kao “generalna teorija političkog sistema” – životno upućena na društvene i humanističke znanosti – nije spram političkih znanosti u odnosu isključivanja, nego, naprotiv, u odnosu konstitutivne znanstvene predmetne i metodološke uzajamnosti.

Vratimo li se ponovno Prpićevu tekstu, jasnije ćemo razabrati kako on s najvećom teorijskom ozbiljnošću upozorava da nije riječ o subjektivnim namjerama i pragmatički nastavnog plana, nego o *temeljnome znanstvenom pitanju*. Nije dakle riječ o tome što mi mislimo o sebi, o plemenitosti i kritičkoj motivaciji hrvatskih političkih znanstvenika – čak i kad bismo se mogli suglasiti s optimističnom tezom da “nitko u nas ne namjerava odgajati tehničare moći”. Svim zaoštreno, Prpić zapravo pokazuje nužan emancipacijski deficit paradigme “politički sistem”, upozoravajući da tako metodički usredotočenoj politologiji ne

mogu pomoći ni sve “političke znanosti”; kao što pokazuje i to da paradigma “država-zajednica”, na koju su usredotočene političke znanosti, nužno iskazuje podcjenjivanje politologije kao posebne discipline i politologa kao struke.

Kada iz današnje perspektive M. Kasapović tvrdi da je Prpićevo shvaćanje prevladalo, vidimo s kakvom se neodgovornošću odnosi spram činjenica i s kakvim frapantnim nerazumijevanjem piše o tome.

Ne, Prpićevo shvaćanje nije prevladalo – nije ni moglo, jer ga on nije pozitivno ni definirao, pa nije moglo biti ni “razorno za razvoj politologije kao discipline i struke” (Kasapović, 2007: 57, 59).

Pa što je to onda bilo “razorno”, znanstveno i stručno, u razvoju Fakulteta? Gdje je onda taj famozni vrhunac marksizma i pluralne osionosti? Jer to bi ipak trebalo nekako i dokazati.

M. Kasapović taj *magnum crimen* pronalazi u formuli o politologu kao tipu stručnjaka, koju je Prpić prigodno izrekao kao prodekan, obraćajući se generaciji diplomiranih politologa 1978. Bio je ponosan na nju kao na najzad pronađeno sintetičko određenje **politologa kao stručnjaka**, stručnjaka novog tipa koji bi mogao biti spoj humanističkog intelektualca i vrhunskog znalca političkih procesa: “**stručnjak za općenitost**”. Komentirajući autorstvo te kriptične formule, M. Kasapović ipak pokazuje da je studirala na našem Fakultetu političkih znanosti, pa ustvrđuje: “Uostalom, autorstvo te sintagme javno su mu priznavali i oponenti i istomišljenici. Među posljednjima to je najdosljednije činio Dragutin Lalović” (*ibid.*: 56).

Skrušeno i pokajnički priznajem: *mea culpa, mea maxima culpa!* Štoviše, moj je slučaj još beznadniji jer sam je-

dini, koliko mi je poznato, u izlaganju i pisanom tekstu javno zagovarao i obrazlagao tu sintagmu – uključujući i Prpića samog. I kao da to nije više nego dovoljno, svakoga sam, uz Prpića ili bez njega, godinama uvjeravao u briljantnost te formule i takve sinteze. Nikada ni od koga nisam čuo – uključujući i M. Kasapović – relevantno teorijsko osporavanje te sintagme. Sudeći po njezinoj sadašnjoj reakciji na tu formulu, čini se da je duboko i trajno bila njome traumatizirana, pa svoju zdvojnost servira i novim generacijama politologa frivolnim vapajem “tko će zaposliti stručnjaka za općenitost?!”

Što sam ja dakle htio i obrazložio tom sintagmom? Iz već rečenoga, ne bi to trebalo biti previše zagonetno. Naime ako je Prpić bio u pravu kada je tumačio suprotstavljene znanstvene orijentacije u određenju politologije i profila politologa kao profesije, koje je vezivao uz temeljnu ambivalenciju moderne demokratske države – tada mi se činilo da takav uvid pred nas politologe kao akademsku zajednicu slobodnih istraživača postavlja prvorazredan spoznajni izazov. Činilo mi se da postoji samo jedan izlaz iz začaranog kruga: da se znanost o politici, u svojoj plodnoj i nezamjenjivoj *dvojini* (da preuzmem preciznu formulaciju D. Strpića), metodički osloni na novo načelo konstitucije zajednice, koje je imanentna kritika i prevladavanje moderne demokratske države i građanskog društva. To je načelo *samoupravljanje*.⁵ Sintagma

⁵ Mogući je teorijski izlaz već bio naznačio sam Prpić u opreznijoj formulaciji: “Čini nam se, kad je riječ o nastavnom planu našeg fakulteta, da se moramo odlučiti, nakon iscrpne analize našeg društva, dakako, je li samoupravno društvo samo bolji, racionalniji, skladniji oblik funkcioniranja novovje-

“stručnjak za općenitost” temeljila se na postavci da je u tome novome epohalnom obzoru posve moguće da politolog ne bude samo apstraktan “borac za slobodu i demokraciju”, nego i konkretan borac za ljudsku zajednicu ekonomski, politički i duhovno autonomnih subjekata. Za ljudsku zajednicu (koju je Smalilagić, recimo, nazivao “ljudskom demokracijom”, u razlici spram političke) koju sam tada prepoznao u samoupravnoj zajednici kao tipu slobodnog poretka koji se zasniva na općenitoj volji utemeljenoj u slobodnome udruženom radu.

Tek u takvoj zajednici, mnijah, mogao bi se stručnjak za politiku afirmirati i u svojoj kritičkoj i u svojoj analitičkoj dimenziji. Bio bi to stručnjak za moć kojom se pozitivno oblikuje poredak slobode, kojom se maksimiraju čovjekovi potencijali. A politička znanost afirmira kao kognitivni element političke slobode.

Uza sve to, zašto baš “stručnjak za općenitost”? Sintagma se u prvi mah (a za neke, vidimo, i trajno) doima kao čista provokacija, kao “žuti logaritam” (Bidet). Kao da netko naprosto želi “humanističkog intelektualca” proglasiti “stručnjakom” općeg profila, intelektualnim mešetarom “za rogove i kopita” (Ilj i Petrov).

Kad danas razmišljam o tome, posve razumijem zašto je Prpić mudro izbje-gao da i tekstualno obrazloži tu provo-

---

kovne zajednice modernog čovjeka, zajednice, koja se, čini se, *neophodno konstituira kao moć spram pojedinca* te moramo na fakultetu obrazovati inženjere društvene moći, ili je *samoupravljanje princip konstituiranja nove univerzalne ljudske zajednice*, pa moramo obrazovati ličnosti sposobne da u takvoj zajednici žive i bore se za njeno ostvarenje” (Prpić, 1969: 28; istaknuo – D. L.).

kativnu sintagmu. Kao što se mogu tek s nostalgijom prisjetiti pretencioznog mladca, kojemu se izazovnost te sintagme učinila neodoljivom.

Osnovna intencija sintagme bila je posve jednostavna: ustvrditi da politolog nije sporna struka, nego da je *stručnjak posebnog profila*. Da nije intelektualac općeg profila, koji apstraktno lebdi iznad realiteta. No polemička oštrica bila je usmjerena protiv *režimskog stručnjaka za politički sistem ili posebnost*, koji bi opsluživao pogon političke moći.

Barem tu osnovnu intenciju svatko je shvaćao i kad samu sintagmu nije prihvćao (glavni je prigovor uvijek bio da je sintagma nejasna čak i samim politolozima, da je nepodobna za popularizaciju). Pri čemu valja uvažiti i povijesni kontekst u kojem se tada Fakultet nalazio, suočen sa stalnim zazorom akademske zajednice je li naša institucija u punom smislu te riječi znanstvena i autonomna spram naloga “partijskog uma”.

Lako bi bilo danas priznati svu nedostatnost tadašnje *formulacije* shvaćanja politologije kao “znanosti o općenitosti” i politologa kao “stručnjaka za općenitost”. No nipošto na način kako to nepromišljeno i bahato ustvrđuje M. Kasapović, proglašavajući ga “neshvatljivo parohijalnim”, a samu *teoriju* samoupravljanja “lokalnim političkim eksperimentom”. Još se manje može ustvrditi da je politologija, koju smo tada svi u njezinu deskriptivno-pozitivističkom obličju nazivali “građanskom”, uspješno razobličila samoupravnu mistifikaciju i jugoslavenski (hrvatski) sustav svrstala u “kategoriju autokratskih komunističkih režima” (*ibid.*: 57). Teorija je samoupravljanja bila ozbiljan *teorijski projekt* promišljanja moguće epohalne alternative i liberalističkom kapitalizmu i stalinističkom totalitarizmu. U svjetlu tog

projekta činilo se mogućim da nova politička znanost prepozna, prouči i zagovara novu emancipacijsku općenitost slobodnoga udruženog rada. Stoga se također činilo da je nedostatno novog politologa definirati samo kao stručnjaka za politiku, koja je tada bila percipirana uglavnom negativno, kao sračunata obmana i borba za moć.

Što je najvažnije, u kontekstualnoj analizi, teorijski projekt samoupravljanja imao je izrazito *kritičku funkciju* spram službenoga ideologijskog diskursa, spram nepodnošljivoga prevladavajućega normativnog optimizma i spram zbiljskih autokratskih značajki političkog režima.⁶

Odustati od spornoga shvaćanja politologije kao znanosti i politologa kao struke bilo bi, ponavljam, lako kada nas to ne bi opet brutalno suočilo s upit-

nošću same naše znanosti i u pluralu i u singularu, kako je to Prpić mjerodavno pokazao; što znači: *politolog koji nije i stručnjak za općenitost ne može biti vrhunski stručnjak za politiku!* Budući da takve zbiljske općenitosti uopće nema – jer je *načelo samoupravljanja* kao tip konstitucije zajednice *iluzija*, dok je demokratska država kao tip konstitucije tek *privid* ljudske zajednice – čini se da su politolozi kao struka osuđeni na nepostojanje.

Suvereno previđajući teorijsku strukturu toga začaranog kruga, M. Kasapović izvodi još jednu bravuru, zgražajući se nad “krajnje redukcionističkim poimanjem političke znanosti koja je bila svedena na teoriju političkog sustava. Nije jasno kako su Prpić 1969. i pogotovo Lalović desetak godina kasnije zaključili da se građanska politička znanost [...] svodi na teoriju političkog sustava.” (*ibid.*: 57)

Takvim se komentarom postiže dvostruk učinak:

Prvo, zgražanjem se posve neočekivano pogđa “apsolutna superiornost” N. Smailagića, jer je, vidjesmo, upravo on (a ne “Prpić i pogotovo Lalović”) zastupao i obrazlagao tezu da je politologija “generalna teorija političkog sistema”. A kako M. Kasapović upravo Smailagić služi kao prividni kontrapunkt spram ukletog dvojca, nije joj se dalo da se još i s njime uhvati u koštac.

Drugo, prešućujući Smailagićevo shvaćanje, koje se može osporiti samo na primjerenoj teorijskoj razini, ona njegovo shvaćanje (a naše prihvaćanje) osuđuje kao “svođenje”, kao “krajnji redukcionizam”. Politologu njezine širine takvo je shvaćanje preusko. Pa nas sve zajedno, žive i mrtve, ovako podučava:

“Već je pedesetih i početkom šezdesetih godina izvršena ‘intelektualna revolucija’, gotovo kunovski pojmlje-

⁶ M. Kasapović autorica je jedne od dviju doktorskih disertacija (među našim nastavnici-ma) o ideji samoupravljanja, koje se ističu svojim teorijskim kvalitetama (v. Smailagić, 1976; Kasapović, 1990). Potrebna je doista ubitačna doza mazohizma da netko tko je diplomirao, magistrirao i doktorirao upravo iz “teorije samoupravljanja”, posvetivši tome desetljeće ozbiljnoga studijskog rada, tako nadmeno likuje nad krahom samoupravnog projekta u nas. Bit će da je i za to neoprostivo kriv njezin mentor, okorjeli ljubitelj općenitosti – Ivan Prpić. M. Kasapović ne može se zamjeriti da nije dosljedna – nepravedna je i prema sebi samoj. Pitam se ide li njezina dosljednost dotle da i sebe samu prepoznaje među “strukovno neprofiliranim, neprepoznatljivim i nepriznatim politolozima u društvu” (Kasapović, 2007: 59)? Takav besprizivan pravorijek o nama politolozima *en général* nikad nisam čuo ni od najžešćih protivnika u akademskoj zajednici, nego samo od revnih režimskih skutonoša u najcrnijim vremenima ideologijskih denuncijacija i političkih progona – i prije i poslije 1990.

na 'promjena paradigme' u suvremenoj političkoj znanosti u SAD-u, a ubrzo potom i u Zapadnoj Europi, koja je razbila tradicionalni normativno-institucionalistički koncept, koji je političku znanost svodio na normativnu analizu glavnih političkih institucija odnosno političkog sustava. Politička znanost već se bila konstituirala kao *teorija politike* – političkih institucija (*polity*), političkih procesa (*politics*) i političkih sadržaja (*policy*) – koja je *neusporedivo šira, obuhvatnija i zahtjevnija od teorije političkog sustava*" (*ibid.*: 57-58; posljednje podcrtao – D. L.).

Kad bi tako bilo, tad bi se moralo kazati: "nije jasno" kako je Smailagić mogao biti tako uzak i previdjeti takvu "promjenu paradigme" te politologiju kao "generalnu teoriju političkog sistema" smatrati "cjelovitom teorijom politike". Gdje mu je širina?

Pripada elementarnim znanjima iz povijesti naše discipline da paradigma "politički sistem" pedesetih i šezdesetih godina smjenjuje, u suvremenoj američkoj politologiji, staru paradigmu "država" (koja u svojemu tradicionalnom obličju podrazumijeva normativno-institucionalistički tip pristupa, pojmova i analiza).

S tim u vezi jedno prisjećanje i jedna instrukcija.

Bio sam student kada je davnih dana američki politolog Lee R. Kerschner bio gost Politološkog društva SR Hrvatske (2. 4. 1968). Održao je simpatično i rutinsko predavanje na temu "Suvremena američka politička teorija (ciljevi i pretpostavke)". Nakon što nas je informirao da se američka politologijska struka podijelila oko pitanja jesu li "politički znanstvenici profesionalci koji proučavaju nešto nazvano 'političkim sistemom' ili

socijalni znanstvenici koji se usredotočuju na problem 'governmenta'", predavač nas je upozorio da se "novi politički znanstvenici" ne mogu naprosto označiti kao *behavioral scientists*, nego da se mora uvažiti to da oni u "velikoj većini" vjeruju da su "dospjeli ili dopijevaju na prag stvaranja *moderne političke teorije*". Nakon toga priopćio nam je što karakterizira "suvremenu američku političku teoriju":

"Postoji *opće slaganje da je predmet izučavanja 'politički sistem'*, pa je velik dio suvremene političke teorije posvećen definiranju tog 'pojma'; zatim da su metode istraživanja kvantitativne, orijentirane na istraživanje određenog područja, te da je opći pristup ne-normativan i oslobođen od vrijednosnoga" (Kerchner, 1969: 59; istaknuo – D. L.).⁷

A sad čujmo i mjerodavan sud iz samog epicentra profesionalne političke znanosti, sažet iskaz mudrog G. A. Almonda, koji uspoređuje stariju para-

⁷ S ležernom nas je samosviješću američki politolog informirao da je tadašnja suvremena politička znanost, u profesionalnom smislu, "gotovo isključivo američka pojava" (G. Almond). Američko politološko udruženje brojilo je 1957. godine 15.000 članova – dok ih je u Velikoj Britaniji bilo "nekoliko stotina", "nekoliko stotina u Japanu i nekoliko stotina na evropskom kontinentu", iz čega proistječe: "od svakih 10 političkih znanstvenika danas u svijetu 9 je Amerikanaca". Pritom se Kerschner izričito poziva na poznati govor velikana američke i svjetske politologije Gabriela A. Almonda (riječ je o govoru G. A. Almonda kao predsjednika The American Political Science Association, održanom u Chicagu u rujnu 1966, koji je objavljen pod naslovom "Political Science and Political Theory" u knjizi: Ithiel de Sola Pool (ur.), *Contemporary Political Science: Toward Empirical Theory*, Mc Graw-Hill, New York, 1967).

digmu “država” s novijom paradigmom “politički sistem”.

“Kako se pojam države prestao rabiti u glavnom tijeku političke znanosti, bio je zamijenjen takvim izrazima kao što su *government*, a kasnije *politički sistem*. Tendenciju napuštanja pojma države [*state concept*] i njegova zamjenjivanja drugim pojmovima valja pripisati golemoj političkoj mobilizaciji koja se zbila u zapadnom svijetu u devetnaestom i dva-desetom stoljeću te proliferaciji novih političkih institucija – političkih stranaka, grupa za pritisak, masovnih medija, i tome slično – koja ju je pratila. Pojam političkog sistema uključuje fenomen države – pravno opunomoćene i legitimne prisilne ustanove – ali također uključuje one nove ekstralegalne i paralegalne institucije političkih stranaka, interesnih grupa, medija komunikacije, baš kao i institucije kao što su obitelj, škola, crkva, i tome slično, utoliko ukoliko utječu na političke procese. *Teorija političkog sistema* i strukturalni funkcionalizam nisu redukcionistički, *ne svode se na državu i vladavinske institucije*” (Almond, 1988: 855; posljednje istaknuo – D. L.).

Nije jasno kako je moguće da ono što je N. Smailagić, davne 1965, dobro znao M. Kasapović ne zna ni 2007: paradigma “politički sistem ili sustav” jest “neusporredivo šira, obuhvatnija i zahtjevnija” od tradicionalnoga “normativno-institucionalističkog koncepta”.⁸

⁸ Ipak, nije i posve nejasno. U povijesti Fakulteta predmet Politički sistem (pod nazivom Društveno-politički sistem SFRJ) doista je desetljećima predavan reduktivistički na “normativno-institucionalistički” način. Nastavnici na tom kolegiju (L. Geršković, U. Trbović, D. Bilandžić, Z. Tomac) nisu se upuštali u teorijski zahtjevan pothvat konstitucije “opće teorije političkog sustava”. Nijedan od njih nije bio upoznat s glavnim tokovima

Osvrnimo se završno, s punom ozbiljnošću, na teorijski smisao određenja politologa kao “stručnjaka za općenitost”.⁹

američke političke znanosti niti se od njih mogla očekivati stvaralačka recepcija tog tipa političke analize. S jedne strane, bili su pod utjecajem starije francuske literature, u kojoj je dominirao normativno-institucionalistički (dakle ustavno-pravni) tip pojmova i analize, kao što se može, recimo, vidjeti i u najboljim djelima tog žanra, klasičnim radovima M. Duvergera *Le système politique français* (sa znakovitim podnaslovom: “Ustavno pravo i politički sustavi”; 19 izdanja od 1955. do 1985) i *Institutions politiques et droit constitutionnel* (9. izdanje 1966). S druge pak strane, zacijelo su ocjenjivali kako je u tadašnjemu društvenom i političkome monističkom kontekstu takav pristup bio i jedini moguć.

Tek nakon demokratskih promjena, kad katedru preuzima I. Grdešić, najgorljiviji zatočnik američke političke znanosti na Fakultetu, “politički sustav Hrvatske” biva koncipiran prema osnovnim zahtjevima paradigme “politički sistem”. I prije i poslije 1990. godina je istraživačka ekipa (I. Šiber, I. Grdešić, M. Kasapović, N. Zakošek) provodila empirijska ispitivanja zbiljskih političkih procesa u nas i svoje nalaze predstavljala u zapaženim publikacijama (napose: Grdešić, Ivan i dr., 1991). Svojevrsnom se krunom tih nastojanja može smatrati knjiga N. Zakošeka *Politički sustav Hrvatske* (2002).

U usporedbi s našom situacijom u toj središnjoj politologijskoj disciplini, teorija političkog sustava superiorno je razvijena u radovima prvorazrednih politologa u okruženju. Imam na umu dvije izvrsne knjige: M. Podunavac/M. Matić, *Politički sistem* (Fakultet političkih nauka, Beograd, 1997); P. Jovanović/N. Dimitrijević/M. Popović, *Savremeni politički sistemi* (Podgorica, 1998).

⁹ Ostavljam po strani djetinjasto pitanje “tko bi htio zaposliti ‘stručnjake za općenitost?’” (Kasapović, 2007: 59), kojem se u ovoj knjizi, u višeznačnoj ironičnoj maniri, vraćaju i K.

Razmišljajući retrospektivno o toj provokativnoj (hotimično, vidjesmo) sintagmi, zaključujem da je u stanovitom smislu izdržala kušnju vremena. Da je političko upravo općenitost, pokazao sam u međuvremenu u interpretaciji Rousseauove teorije “općenite volje” (*Mogućnosti političkoga*, 2006), pri čemu se takvo tumačenje pokazalo mogućim tek nakon što je P. Riley u svojoj kapitalnoj knjizi (*General Will before Rousseau*, 1986) otkrio pojmovnu razliku između “općosti” (*universalité*) i “općenitosti” (*généralité*) u francuskoj kartezijanskoj tradiciji. Tim se razlikovanjem uklanja bitna spoznajna zapreka jer ono omogućuje čitko razlikovanje “stručnjaka za općost” (filozofa) i “stručnjaka za općenitost” (politologa).

Ujedno se i osnažuje shvaćanje političke znanosti kao “znanosti o općenitosti”. I zadobiva važan uvid: znanost o općenitosti kao znanost o političkome tvori se u autonomiji (ali i komplementarnosti) spram znanosti o “općosti” (filozofije, etike i prava) i spram znanosti o posebnosti (posebnih sektora političkoga i društvenog bitka). *Općenito* je zbilj-

---

Petković i A. Petek (*ibid.*: 394-396): “Zaokret prema američkom modelu politologije uključivao bi, dakle, jačanje i praktično profiliranje katedre za javne politike, a možda osnivanje i zasebnog dodiplomskog smjera. Uz ‘stručnjake za općenitost’, društvu su izgleda potrebni i ‘stručnjaci za odlučivanje’ (usp. Grdešić, 2006)” (*ibid.*: 396). Ti vrsni mladi politolozi tako pokazuju da su doista studirali političke znanosti, da poznaju logički smisao kategorija “općenitost” i “posebnost”. K tomu, može se samo podržati njihovo razmišljanje i prijedlog za osnivanje studijskog smjera “javne politike”, jer je to nedvojbeno i u nas osnovni stručno znanstveni pravac razvoja politologije i pune afirmacije politologa kao profesije.

sko samo u odnosu spram *općega*, kao oposebljenje *općega*, i u odnosu spram *posebnoga*, kao poopćavanje posebnoga. Čime se suzbija opasnost od *prividne općenitosti*, kao bahate pretenzije općosti da se predstavi kao općenitost (bez priznavanja i poznavanja posebnosti), s jedne strane, te od *lažne općenitosti*, kao uzaludne pretenzije posebnosti da se hipostazira kao *politička* općenitost (bez priznavanja i poznavanja općosti), s druge strane. Što znači da politolog kao stručnjak (ako je vrhunski) mora biti ujedno i nužno – kao “stručnjak za općenitost” – i stručnjak za “općost” i stručnjak za “posebnost”.

Sintagma međutim ipak nije pojmovno sadržajno precizna. Naime sama je općenitost nedovoljno precizno određena, jer su i sociolog i ekonomist također stručnjaci za općenitost; prvi za *društvenu*, drugi za *ekonomsku* općenitost. Iz toga slijedi, kao razlikovna značajka, da je *politolog* stručnjak za *političku općenitost*. I tako smo opet na početku: politolog je stručnjak za politiku i političko! Zar ne?

I da i ne. Da, ako se zadovoljimo nepojmovnim, opisnim određenjem politologa kao *stručnjaka za demokraciju ili demokratsku politiku*. Takvo je određenje i moguće i legitimno u suvremenoj demokratskoj Hrvatskoj, gdje stručnjak za politički sustav ne mora biti nužno i apologet tog sustava, dio logike državnog razloga.

Ne, istodobno, jer nam valja pokušati pojmovno se suočiti s pojmovnim sklopom koji je Prpić tako uvjerljivo ocrtao kao metodički obzor uvjeta mogućnosti političke znanosti u epohalnom kontekstu moderne demokratske države. Nazvat ću ga “Prpićevim poučkom”. Tek time dolazimo do ključnoga teorijskog problema naše discipline i do njezi-

ne odgovornosti za perspektive političke slobode u našem društvu, i ne samo u njemu.

Formulacija o “političkoj općenitosti” ipak nije tautologijska. Ona je i važna epistemologijska potpora primjerenom poimanju politike i političkoga. U dvostrukom smislu.

Prvo, u smislu temeljnog razlikovanja *političke i nepolitičke* općenitosti. To nam je razlikovanje, u mjerodavnom obliku, protumačio Hegel. Kao što je poznato, kod njega nalazimo razlikovanje političke i društvene (= ekonomske) općenitosti: politička je općenitost umna, svjesna ili supstancijalna općenitost *političke slobode (citoyen)*, dok je općenitost *ekonomske (bourgeois)* slobode društvena razumska, formalna ili apstraktna općenitost. Prva se sloboda ozbiljuje u sferi “političke države”, druga u sferi “građanskog društva”, a obje pretpostavljaju *dvije temeljne općosti* koje im *logički prethode* u umnoj arhitektonici *države* kao zajednice slobodnog naroda: *pravnu slobodu* (koja se ozbiljuje u sferi “apstraktnog prava”) i *moralnu autonomiju* (koja se ozbiljuje u sferi “moraliteta”).

Drugo, u kritici Hegela Marx je pokazao “oholu” pretenziju *političke države da se predstavi kao jedino moguće ozbiljenje političke općenitosti*. Što bi u našem slučaju značilo da je najveća opasnost u tome da se politička znanost kao znanost o političkoj općenitosti svede na *znanost o državi kao prividnoj demokratskoj zajednici*, a politolog na “stručnjaka za državu” (u najboljem slučaju).

Evo nas u srcu problema: je li moguća *politička općenitost* koja ne bi bila utjelovljena u državi (u svakom tipu države, pa i u demokratskome), općenitost kojoj ne bi bila imanentna pogubna tendencija da se hipostazira kao otuđena politička moć nasuprot individuumama?

Pitanje se dramatično postavlja utoliko ukoliko jednoznačno i neopozivo odbacimo moguće dosege teorije samoupravljanja i društveno samoupravljanje kao *iskorake u imaginarno*.¹⁰

Da je upravo to pitanje s kojim se teorijski smionuo suočavaju vrhunski svjetski politički znanstvenici, neka posvjedoči samo primjer suvremenoga francuskoga političkog mislioca Miguela Abensoura, u knjigama *Demokracija protiv države* (1997/2004) i *Hannah Arendt protiv političke filozofije?* (2006).

U traganju za odgovorom kad se i kako dogodio taj fatalni *spoj političkoga i države*, koje su mu pretpostavke, oblici i granice, je li on neminovan i nepreokračiv ili nije, može se pribjeći lakšem rješenju, za kojim je posegnula suvremena politička znanost (napose američka, u svome glavnom pravcu), i naprosto odbaciti “paradigmom države” te je zamijeniti novom paradigmom “politički sustav”. To je rješenje teorijski prekratko, ispod razine problema, jer podrazumijeva *kraj političkoga* (kako je to odavno pokazao znameniti francuski politički sociolog i politolog, znalac i štovatelj američke političke znanosti Pierre Birnbaum u klasičnoj knjizi *Kraj političkoga*, 1975).

¹⁰ Možda bi se parohijalni kritičari samoupravljanja iznenadili što se upravo kod najznamenitijega američkoga političkog filozofa Johna Rawlsa, u njegovim predavanjima *Justice as Fairness*, mogu pronaći ne samo kritike državnog socijalizma (koji narušava princip jednake slobode), liberalnog “laissez-faire” (koji narušava princip pravične slobode) i socijalne države (koja narušava princip razlike) nego i živo zanimanje za “liberalni socijalizam” (koji bi sjedinjavao tržišne mehanizme, javno vlasništvo i samoupravljanje). Vidi Rawls, 2001, § 51. The Flexibility of an Index of Primary Goods, str. 168-176; § 52. Addressing Marx's Critique of Liberalism, str. 176-179.

Preostaje teži, najteži put: kritičko preispitivanje cijele tradicije modernoga političkog mišljenja. Put koji su svojim kapitalnim radovima omogućili i usmjerili C. Lefort (1971), J. G. Pocock (1975) i Q. Skinner (1978, 2002), ponudivši briljantna čitanja Machiavellijeva i Hobbesova djela. Slijedeći njih, već smo na pragu početne postavke problema, ako prihvatimo razlikovanje logičkoga “machiavellijevskog momenta”, kao klasičnoga modernog lika *političkoga*, i logičkoga “hobsovskog momenta”, kao klasičnoga modernog lika *države*.

U problematiziranju prijeporne relacije između političkoga i države mora se međutim razlikovati pet osnovnih orijentacija modernoga političkog mišljenja, koje se za ovu priliku mogu shematski sažeti ovako:

1) Prva započinje s Machiavellijem, s tipom političke analize koja političko nastoji razumjeti u njegovoj stvaralačkoj dimenziji (stvaralačka *virtu*) i nesvodljivosti na pojmovnu shematiku kategorijalnog para građansko društvo/politička država. Tipom političke analize koji će slijediti, na svoj način, Montesquieu i Tocqueville.

2) “Znanost o politici” T. Hobbesa ishodište je druge orijentacije, koja političko utjelovljuje u državi (s Bodinom kao pretečom, a Hegelom kao vrhuncem); riječ je orijentaciji kojoj dugujemo “pojmovnu revoluciju” u poimanju države kao moderne dvostruko impersonalne vlasti, a koja se polemički profilira *protiv republikanskoga političkog mišljenja* (Skinner, 2002, 2008).

3) Treća i predominantna teorijska orijentacija (liberalna) također započinje s Hobbesom, s njegovom *instrumentalizacijom političkoga*, svodenjem politike na državu kao funkciju projekta konstitucije modernoga građanskog

društva kao prostora slobode (od Hobbesa, preko Lockeja, Smitha, Humea, Kanta, Sieyesa, Constanta, Milla, sve do Hayeka).

4) Četvrta je teorijska orijentacija republikansko, “radikalno demokratsko” političko mišljenje J.-J. Rousseaua, u velikom dijalogu s prve tri dominantne orijentacije moderne (napose s Machiavellijem, Montesquieuom, Hobbesom i Lockeom). Po toj orijentaciji *političko nije svodljivo na državu* (zajednicu slobodnih državljana), nego se može utjeloviti samo u *republici* (zajednici slobodnih *citoyena*). Što znači da ni država ni društvo nisu sfere slobodnog opstojanja zajednice slobodnih ljudi. Ta orijentacija kulminira u političkoj teoriji H. Arendt, kojoj je Hobbes glavni teorijski i politički protivnik, jer ga prepoznaje (premda jednostrano) kao rodonačelnika *dviju proturepublikanskih teorijskih orijentacija*.¹¹

¹¹ Kritički se osvrćući na Arendtino prokazivanje Hobbesa kao “teoretika tiranije”, olako sam prešao preko njezine republikanske intencije (Lalović, 2006a). Čudio sam se naime kako ona ne shvaća razliku između Levijatana i Behemota, kako može previdjeti da je suverena pravna država (Levijatan) jedini moguć djelotvoran odgovor na opasnost od političke tiranije i građanskog rata (Behemot). Naknadno sam međutim spoznao da njezina teška paljba na Hobbesa uopće nije nepojmljiva, nego da proistječe iz dubokog uvida u temeljnu Hobbesovu intenciju: *država je glavni instrument konstitucije građanskog društva*. Što i jest problem, jer, po njezinu uvjerenju, moderno je društvo kao takvo *glavna prijetnja političkoj slobodi*, najteži zamislivi oblik tiranije nad dušom i tijelom modernog pojedinca. No H. Arendt posve ostavlja postrani suptilnu logiku odnosa između države i društva u Hobbesovu poimanju *Commonwealtha*, kao što podcjenjuje i emancipacijske potencijale države i društva kao temeljnih projekata moderne (Lalović, 2002, 2005).

5) Petu teorijsku orijentaciju – u samorazumijevanju kritičku spram svih ostalih kao “građanskih” – čine djela koja osporavaju samu mogućnost da se političko postulira kao svjesna općenitost te da se država i društvo pojme kao sfere slobode – prije svega i svih djela K. Marxa, ali i P. J. Proudhona, kao i djela niza socijalističkih teoretičara visokoga, ali ipak manjeg formata (primjerice, Gramsci, Korsch, Lukacs, R. Luxemburg, Lenjin, Trocki).

Toj bi se shemi mogla dodati i šesta teorijska orijentacija, koja *osporava modernu kao takvu* i pravi lik *političkoga* nalazi u antičkome mišljenju (i polisu), Aristotelovoj praktičnoj filozofiji posebice (najdramatičnije u opusu političkog filozofa najvećeg formata Lea Straussa).

Ključna je, očito, “znanost o politici” T. Hobbesa, u kojoj se čini da je *političko neopozivo i do kraja utjelovljeno u državi*. Dakle u kojoj je političko kao *virtu* obuzdano u svojoj nepredvidivosti i neobuzdanosti, svedeno na politiku kao pravni instrument zakonite vladavine.

Kažem “čini se”, jer mislim da to nije jedino moguće razumijevanje Hobbesove političke znanosti. Sumnju bi već morala izazivati činjenica da je Hobbes napisao dvije knjige znakovitih naslova *De cive* (1642) i *De republicae* (1651) (ili *Commonwealth*, odnosno “Levijatan”). Dakle knjige o građaninu i o republici, koje su republikanci svih vremena i vrsta uvijek percipirali kao “manifeste kontrarevolucije”, kao “ideologiju kontrarevolucije” (kako Skinner i danas tvrdi). No ne samo oni, svi su bili uvjereni da Hobbes osiono i logički nepodnošljivo nadmoćno *dokazuje nemogućnost i građanina i republike u moderni*. Što je zacijelo i bila njegova izravna polemička intencija.

No Hobbesa se – kao niti jednoga velikog mislioca – ne može čitati samo

kontekstualno (*à la* Skinner), nego se prije svega mora dokučiti *logika pojmovnog polja njegove političke analize*. Jer ta logika može ići dalje od intencija izumitelja tog polja – nijedan veliki autor nije *vlasnik svojih pojmova*.

Hobbesovo metodičko polazište da se političko može primjereno analizirati samo “dvorazinski”, sa stajališta “građanina” i sa stajališta “totaliteta političke zajednice” – od odlučujuće je važnosti. No pritom nije dovoljno osvijestiti punu međuovisnost tih dviju razina, činjenicu da građanin tvori republiku, a republika građanina. U striktno sinkronijskoj konstrukciji Hobbesova redukcija građanina na podanika, a republike na državu sadrži jednu eksplozivnu točku *pojmovne kopče između pojedinca i totaliteta*. Odlučujuću točku jer se u njoj otkriva da pojedinac *inicijalno, već u prirodnom stanju, nije podanik, nego građanin*.

Ta je točka sadržana u najsofisticiranijem segmentu Hobbesove znanosti o politici, u njegovoj čuvenoj *teoriji autorizacije*, u kojoj je pojedinac-građanin definiran kao “autor”, država kao “osoba”, a suveren kao “aktor” ili “zastupnik”. Od odlučujuće je važnosti da je *suveren samo predstavnik ili izričito ugovorno ovlašćeni vladar*, a da su pojedinci uvijek *virtualno građani*, bez obzira na njihov konkretan status u konstituiranom poretku.

Time se otvara golem hijat između formalnog određenja čovjeka kao autora-građanina i njegova konkretnog položaja kao slobodnog podanika (u pravnoj državi). Ako to formalno određenje nije puka tlapnja, nego ima ontologijski status, tada se logikom toga pojmovnog polja otvara dijakronijska dimenzija, dimenzija logičkoga i povijesnog procesa prevladavanja tog hijata. Početno svođenje čovjeka na podanika bilo je nuž-

no za *depolitizaciju konfliktnog socijalnog polja* i za redukciju političkoga na djelotvornost političke vlasti. U cilju osiguranja pravnog mira i sigurnosti, sprečavanja latentnoga građanskog rata, u koji neminovno zapada pokušaj *neposredovana uspostavljanja republike*. Više od toga: djelotvornost se i trajna perspektiva političke vlasti sastoji u *uspostavljanju društva kao sfere slobode, razmjene i proizvodnje, znanstvenog istraživanja i traganja za spasom*. Commonwealth ili republika mogući su – ako su mogući, u što Hobbes nije uvjeren – samo razlučivanjem političkoga i ekonomskoga, kao sfera opstojanja pojedinaca, pri čemu početni oblik tog odnosa jest samo početni, od koga se mora krenuti da bi se kasnije mogli razviti njegovi potencijali. No koliko god se razvili, koliko god bio uspješan projekt razvijanja građanskog društva i potencijala pojedinaca kao subjekata privatnog prava u njemu, Hobbesova konstrukcija ne dopušta *posvemašnju repolitizaciju pravno pacificiranoga socijalnog polja*. Strukturna napetost između “autora” i “aktora” sadržana je u “samoj stvari”, *logika političkoga ne može se svesti na logiku društva, na logiku vlasništva*.

Da bi političko subjektiviranje čovjeka kao građanina bilo moguće, političkome znanju i umijeću nužna je potpora općosti morala (prirodni zakoni) i same prirode čovjeka. I doista, promotri li se pomno, u Hobbesovu određenju *statusa naturalis* nalazimo traženo antropologijsko uporište koje *omogućuje transcendiranje obzora političke i ekonomske imanencije*. Hobbes uviđa da čovjek nije samo zgoljni mehanizam strasti u neutaživoj potrazi za moći i premoći (“potencijalni ubojica”, kako veli H. Arendt), nego je *određen jezikom kao svojom vlastitom značajkom*. Na početku svega jest *riječ, logos*. Jezik nije čovjekov izum,

on je *sámo stanište bitka*: čovjek je čovjek po jeziku. Čovjek je čovjeku su-govornik: vuk koji govori.¹² Time se na-

¹² Usp. sjajan komentar J. Bideta, u kojem precizira riječ ili diskurzivnu relaciju kao logičko polazište opće teorije moderne: “Ono neposredno jest diskurzivna relacija, zajednički poredak u zajednici riječi. Obećanje inherentno društvenom sporazumu, prije ugovora, jest riječ. Obećanje da se uvažavamo kao slobodni, jednaki i razumni, koje se nadeja u samom obliku diskursa, u diskurzivnim odredbama sukladnim toj slobodi-jednakosti-racionalnosti. Ali konačnost diskursa, ili njegova nedovršivost, nužnost da ga se zaustavi i da se zaustave zajednička zbiljska ponašanja koja su mu sukladna, a koja napose sadrže djelotvornost što je ta riječ obećava, vodi posredovanjima, ‘medijima’ kao formalnim pravilima razumskoga i umnog poretka.

Ugovor je dakle najizvanrednija stvar koja postoji. On je produženje riječi drugim sredstvima. I napose sredstvom da se riječ okonča. On je čin riječi koji se sastoji u tome da se riječ uredi putem riječi. Da se njezin sadržaj ograniči njezinim oblikom. Da se iskažu formalna pravila ne samo raspodjele riječi nego vladavine riječi, tj. uvjeta u kojima će svi sugovornici prihvatiti da moraju ići dalje od riječi.

Realističnog teoretičara, koji kao naš razumski društveni bitak postavlja sporazum koji osigurava ne-agresiju, ne možemo otposlati ne riješivši stvar, ni odbaciti ga s pomoću drugoga, idealista koji kao naš umni društveni bitak postavlja sporazum koji poopćuje poredak riječi. Jer je riječ o naličju i licu istog sporazuma (čina). Kod Hobbesa samoga prvi prirodni zakon, pravilo uma, koji je u tome da se zaštititi svoj život, neodvojiv je od drugoga, zakona simetrije, koji je u tome da svatko dodjeljuje drugome onoliko koliko taj njemu dodjeljuje – jedinstvo tih dvaju pravila vodi do društvenog sporazuma. Na početku je vuk, čovjek-je-čovjeku-vuk. Ali vuk je biće riječi. Pa vuk progovara: ‘načinimo sporazum’. Na početku dakle jest riječ” (Bidet, 2008: 87).

značuje antropologijski temelj i obzor najviše zadaće političke znanosti i političke razboritosti: *konstitucija komunikacijske zajednice kao ozbiljenje intersubjektivne autonomije slobodnih ljudi* (nesvodljive na logiku moći/vlasti i tržišta), koja je uvjet mogućnosti ozbiljenja republike kao političko-ekonomske zajednice. Tako se "hobsovski moment" može sažeti kao konstitutivni teorijski moment cijele moderne i suvremene političke znanosti.

Razvijeno teorijsko promišljanje emancipacijskih potencijala političkoga koje smjera preko države mora se ipak potražiti drugdje, napose u Machiavelliovoj *novoj ontologiji političkog bitka* (Lefort, 1971) i Rousseauovoj *teoriji općenite volje* (Lalović, 2006), na tragu odlučujuće teorije političkoga, koju dugujemo H. Arendt, njezinu *ponovnom pronalasku političkoga* u kontrapunktu spram *ukidanja političkoga* u totalitarizmima nacističkoga i staljinističkog tipa.

Tek smo sad spremni da se primjerenom uhvatimo u koštac s "Prpićevim poučkom". Bilo je potrebno mobilizirati cijelu tradiciju modernoga političkog mišljenja kako bismo naslutili da je *moгуće tendencijsko razdvajanje političkoga i države*, kojim se otvara perspektiva (ničim zajamčena) utjelovljenja političkoga u *zbijskoj općenitosti (demokratske) republike*. Iz čega naslućujemo i mogućnost da nova politička znanost (koja je potrebna novom svijetu, kako reče Tocqueville), primjerena izazovima našeg doba znanstveno-tehničkog pogona proizvodnje života, mora biti *znanost (demokratske) republike*. Da je dakle država, čak i demokratska država, samo moderni – nužni, ali ne i konačni i najviši lik republike. A da je politolog kojemu je *ideja republike regulativna ideja njegove znanstvene profilacije* moguć

kao stručnjak za emancipacijsku politiku, stručnjak za moć udruženih i samosvjesnih građana.

Time se otvara nova perspektiva našoj znanosti da ponovno zadobije svoj "kraljevski status", a politolozima kao stručnjacima za republikansku politiku nudi se spoznajni izazov najvišeg ranga da pruže odlučujući obol u suvremenoj zadaći konstitucije evropske republike. U duhu staroga, toliko zlorabljenog slogana: "politika je sudbina" (Napoleon). Zar je presmiono očekivati da je ukupna evropska politologijska pamet – u punoj suradnji sa svim društvenim i humanističkim znanostima – dorasla izazovu s kojim su se tako genijalno bili suočili "očevi utemeljitelji" američke republike (Hamilton, Madison, Jefferson)?

Ostavimo dakle stručnjaka za općenitost na miru, da više nikoga ne frustrira.¹³ Razvijenoj političkoj znanosti – u njezinoj jednini, dvojini i množini – nije potrebno da se zdvojno brani od tzv. "etabliranih disciplina". Kao ni njima od nje! Danas hrvatska politologija može samo iznevjeriti sebe samu, svoju moćnu tradiciju i na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, ako odustane od svojih najviših ambicija, od svoje regula-

¹³ Na moje kritičke objekcije, kao i na kritike kolege D. Strpića, na Hrvatskim politološkim razgovorima u Opatiji M. Kasapović nije ni pokušala odgovoriti. Našavši se u samoskrivljenoj stupici da se mora upustiti u teorijsku raspravu, za koju se nije pokazala doraslom, odlučila se za najprizemniji prostakluk: izjavila je da je naša mišljenja "uopće ne zanimaju", a mene dodatno umilno počastila ocjenom da sam "neplaćeni odvjetnik Ivana Prpića". Takvo gaženje elementarnih standarda javne komunikacije u obliku napada *ad hominem* može samo eskalirati. Iz čega se može zorno nazrijeti što nas čeka.

tivne ideje, od ugrađivanja svojih razvijenih znanja u projekt novog svijeta.

Da zaključim.

Samosvijest se u znanosti uvijek gradila na sposobnosti kritičke recepcije tradicije, na sposobnosti da joj se kaže veliko "NE" zasnovano na njezinu razumijevanju i imanentnom prevladavanju. Nema lakšeg puta, osim mimo znanosti ili protiv nje.

Uvodni tekst M. Kasapović drastičan je primjer lakšeg puta. Drastičan, jer ne zadovoljava ni minimalne etičke, pojmovne i činjenične standarde javne znanstvene komunikacije. Nije tu riječ ni o kakvome smionom "revizionizmu" koji razbija "zid šutnje", nego o posve privatnome, svađalačkom diskursu zdvojne posebnosti, koja uobražava da od teorijske suverenosti "ohole općenitosti" i imperijalnih pretenzija pluralnih političkih znanosti može uteći u navodno spasonosan stručni azil "suverenog singulara" političke znanosti.¹⁴

¹⁴ Iz "temelnoga teksta" M. Kasapović izdvojio sam problem koji zaslužuje teorijsku raspravu s njome: problem pojmovnog određenja političke znanosti i politologa kao stručnjaka. Utoliko je moj odgovor na njezin napad iznuđen, kao što se čitatelj mogao uvjeriti. Pozivam stoga svakoga kome nije do svađe i strančarenja da pažljivo pročita i prosudi njezin programski tekst, koji je ne samo ispod standardne argumentacijske razine M. Kasapović u njezinim meni poznatim znanstvenim tekstovima nego je i superiorno najlošiji tekst u cijeloj ovoj knjizi.

Nije teško dokučiti zašto je tome tako. Hipoteza o "izlasku iz množine", u samonametnutoj izazivačkoj formulaciji o "unutarnjoj dekolonizaciji", u sukobu je s razumom i s činjenicama. Nikada na našem Fakultetu nije bilo nikakve imperijalne hegemonije "filozofije, sociologije, prava i povijesti", koji su optuženi za "kolonizaciju" sirote političke zna-

Ako bi bilo i truna vjerodostojnosti u tome da je tekst M. Kasapović dista i svojevrstan svjetonazorski manifest i izraz samorazumijevanja ljudskog

nosti. Naprotiv, uvijek smo imali izrazit "deficit" sociologije, prava i povijesti. Naslov knjige zavarava, nije riječ o "izlasku iz množine", nego o "izlasku iz filozofije", jer se samo za filozofijsku skupinu predmeta može eventualno reći da je bila prekomjerno zastupljena u nastavnom planu. Činjenice su međutim drukčije; tih je predmeta, u doba kad sam ja studirao, bilo tri (Filozofija prava, politike i povijesti – A. Pažanin, Z. Posavec; Politička antropologija – V. Sutlić, B. Brujić, B. Hudoletnjak; Historija marksizma – D. Rodin, H. Burger; tri od ukupno tridesetak kolegija). A utjecaj tih nastavnika na ne-filozofijske kolege nikako se ne smije precjenjivati, da o većini (prosječnih) studenata i ne govorimo. Riječ je o kućnoj legendi, koja zaslužuje zaseban osvrt. Lako se u to uvjeriti: dovoljno je pogledati naslove i sadržaj diplomskih, magistarskih i doktorskih radova obranjenih na FPZ-u te kod kojih su nastavnika obranjeni. Otkuda onda takva protufilozofijska opsesija? Pravid vjerodostojnosti zdvajanjima nad hegemonijom može se pronaći samo u savsim iznimnoj profesorskoj poziciji i duhovnom utjecaju Vanje Sutlića. Ne samo zato što je on autor najvažnije i najutjecajnije knjige koju je itko od nas objavio (*Bit i suvremenost*, 1967). Ni zbog svojstvene mu osobne karizme i superiorna retoričkog umijeća, zbog čega su njegova predavanja kadšto pohađali i studenti s drugih fakulteta. Ni zbog njegove povremene intelektualne nadmenosti, kojom se znao obrušiti i na bližnje mu "filozofe" kao na "refleksijom nedotaknute humaniste". Nego poglavito stoga što je Sutlić bio "mislilac" jedva zamislive singularnosti, koji se samo u noćnim morama možda može čednim dušicama prividati kao hegemonijska "množina". *Maitre-penseura* njegova formata, sa svjetskom reputacijom, M. Kasapović danas groteskno omalovažava, spominjući i junački ga kritizirajući kao – predlagatelja nacrta nastavnog plana FPZ-a!!! I to

dostojanstva cijele skupine politologijskih odličnika “srednje i mlađe generacije” (da se svi oni čute kao dugogodišnji “podstanari”) – u što odbijam povjerovati¹⁵ – tada bi takva kolektivna pompozna poza neodoljivo prizivala sjećanje na poznatu anegdotu:

Na jednom od kongresa sovjetskih pisaca 30-ih godina prošlog stoljeća po

znati pisac M. Šolohov iznio je ovakvu jetku satiru na račun “zaslužnih radnika u socijalističkoj kulturi”. Zamislite, molim vas, što se događa: drugovi iz Jasne Poljane hvale se da su ostvarili golem kulturni napredak, da sada imaju više od dvadeset pisaca, dok su prije revolucije imali samo jednoga...

---

s navodnom pretenzijom na ozbiljno prikazivanje i vrednovanje dometa naše znanosti. Uostalom, možda se i ne treba čuditi: mora biti zagonetno kako “izaći iz filozofije” nekome tko u njoj nikada nije ni bio.

¹⁵ Riječ je o suviše ozbiljnim i čvrsto etabliranim osobama, i na Fakultetu i u javnosti, da bi sebi dopustili takvu vrstu blamaže (kao tobože “prosvjedni pokret” – protiv starijih generacija i protiv drugih znanstvenih disciplina). K tomu, nisu to nipošto frustrirani “podstanari” ni “sustanari”, nego samosvjesni i uspješni politički znanstvenici koji zauzimaju sve čelne i odgovorne funkcije na Fakultetu i izvan njega (na koje su došli posve pacifistički i zaslužno). Komu bi oni objavljivali rat i zašto? Zašto bi izmišljali neprijatelje i pljuvali po svojim nekadašnjim profesorima, koji su se povukli u zasluženu mirovinu?

LITERATURA

- Miguel, Abensour, 2006: *Hannah Arendt contre la philosophie politique?*, Sens & Tonka, Paris.
- Miguel Abensour, 2007: *Demokracija protiv države. Marx i makijavelijevski moment*, Disput, Zagreb (francuski izvornik: 1997; 2. prošireno izdanje: 2004).
- Almond, Gabriel A., 1988: "The Return to the State", *American Political Science Review*, (82) 3: 853-874 (usp. i veoma važne odgovore, "The Return to the State: Critiques", Erica A. Nordlinger, Theodora J. Lowija i Sergia Fabbrinija, u istom broju časopisa, str. 875-901).
- Almond, Gabriel A., 1988a: "Odvojeni stolovi: Škole i sekte u političkoj znanosti", *Politička misao*, (25) 4: 3-18.
- Babić, Ivan, 1962: "Temelji 'integralnog marksizma'", *Naše teme*, 7-8: 1073-1082.
- Babić, Ivan, 1966: "Uloga političkih znanosti u nas i programiranje rada politološkog društva", *Politička misao*, 4: 6-10.
- Babić, Ivan, 1968: "Revolucija kao tema političkih znanosti", *Politička misao*, 1: 36-42.
- Babić, Ivan, 1969: "Prilog u diskusiji o politološkom studiju", *Politička misao*, 1: 110-113.
- Bibič, Adolf, 1965: "Politička znanost: da ili ne?", *Politička misao*, 3: 87-97.
- Bibič, Adolf, 1968: "Poslanstvo političke znanosti", *Politička misao*, 4: 635-637.
- Bibič, Adolf/Novosel, Pavle, 1971: *Politička znanost – predmet i suština; Politička znanost – metode*, Naprijed, Zagreb, "Hrestomatija političke znanosti".
- Bibič, Adolf, 1979: "Zašto ponovno diskusija o političkim naukama", *Naše teme*, 4: 890-914.
- Bibič, Adolf, 1981: *Za politologiju*, CKD SSO, Zagreb.
- Bibič, Adolf, 1981: "O određenju politike", *Politička misao*, 3: 279-289.
- Bidet, Jacques, 2008: *Opća teorija moderne. Teorija prava, ekonomije i politike*, Disput, Zagreb, bibl. "Čari političkoga".
- Birnbaum, Pierre, 1975: *La fin du politique*, Éditions du Seuil, Pariz.
- Deren-Antoljak, Štefica, 1985: "Porijeklo znanstvenog izučavanja političkog sistema", *Politička misao*, 4: 12-30.
- Deren-Antoljak, Štefica, 1986: "Almondov koncept političkog sistema", *Politička misao*, 2: 23-41.
- Čular, Goran (ur.), 2005: *Izbori i konsolidacija demokracije u Hrvatskoj*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Fiamengo, Ante, 1964: "Aktualni problemi nastave na Fakultetu političkih nauka", *Politička misao*, 1: 105-113.
- Fiamengo, Ante, 1965: "Ideja povezivanja fakulteta društvenih nauka", *Politička misao*, 3: 3-19.
- Fiamengo, Ante, 1966: "Traži li društvo fakultet takvog smjera i takvog profila kakav je FPN u Zagrebu", *Politička misao*, 4: 547-555.
- Grdešić, Ivan / Jantol, Tomislav / Kasapović, Mirjana / Perko-Šeparović, Inge / Šiber, Ivan / Tomac, Zdravko, 1986: *Delegatski sistem: 1974-1984*, Zagreb.
- Grdešić, Ivan, 1987: "Policy analiza", *Politička misao*, 3: 3-18.

- Grdešić, Ivan / Kasapović, Mirjana, 1987: "Politički procesi odlučivanja u jugoslavenskom društvu (Idejni nacrt istraživanja: Politika i zdravstvo)", *Politička misao*, 3: 19-28.
- Grdešić, Ivan / Kasapović, Mirjana / Šiber, Ivan, 1989: *Interesi i ideje u SKJ: struktura idejnih stavova i političkih poruka I. konferencije SKJ*, Zagreb.
- Grdešić, Ivan / Kasapović, Mirjana / Šiber, Ivan / Zakošek, Nenad, 1991: *Hrvatska u izborima '90*, Zagreb.
- Grdešić, Ivan, 2006: *Osnove analize javnih politika: policy-analiza*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Hudoletnjak, Boris, 1964: "Marx i marksizam danas", *Naše teme*, 9: 1343-1366.
- Ilišin, Vlasta, 1984: "Studij politologije i politolozi", *Politička misao*, 3: 123-138.
- Ivanišević, Stjepan, 2008: "Mirjana Kasapović (ur.): Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti", *Hrvatska javna uprava*, 4: 479-486 (prikaz).
- Kasapović, Mirjana, 1990: *Pretpostavke i granice "radnog društva" u političkoj teoriji Antona Pannekoeka* (doktorska disertacija).
- Kasapović, Mirjana / Šiber, Ivan / Zakošek, Nenad, 1998: *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Kasapović, Mirjana (ur.), 2001: *Hrvatska politika 1990.-2000. Izbori, stranke i parlament*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Kasapović, Mirjana (ur.), 2007: *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb (uvodni tekst urednice: "Izlazak iz množine? Kraj unutarnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti?", str. 7-95).
- Kerschner, Lee R., 1969: "Suвремена američka politička teorija", *Politička misao*, (VI), 1: 56-61.
- Knežević, Radule / Ravlić, Slaven (ur.), 2002: *Hrvatska politologija 1962-2002*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb (uvodni tekst urednika zbornika: "Hrvatska politologija 1962-2002: preteče, razvojna razdoblja i rezultati", str. 11-48).
- Lalović, Dragutin, 1979: "Poredak slobode. Rousseauovo shvaćanje demokratske političke zajednice", *Politička misao*, 1: 3-30.
- Lalović, Dragutin, 1980: "Prijeponi politolozi. Načelne dvojbe o stručnom profilu politologa", *Zoon politikon*, 4: 13-21.
- Lalović, Dragutin, 2000: "Demokratska invencija pred totalitarnim izazovom. Lefortov poziv na promišljanje političkoga", predgovor knjizi: Claude Lefort, *Demokratska invencija*, Barbat, Zagreb, str. 7-41.
- Lalović, Dragutin, 2002: "Plaidoyer za državu u Bodinovoј science politique. Prilog političkom oblikovanju moderne", pogovor knjizi: Jean Bodin, *Šest knjiga o republici* (izbor), Politička kultura, Zagreb, str. 217-250.
- Lalović, Dragutin, 2005: "Suverena država – temeljni pravno-politički projekt moderne (1)", *Politička misao*, (42) 2: 33-50.
- Lalović, Dragutin, 2005a: "Suverena država – temeljni pravno-politički projekt moderne (2)", *Politička misao*, (42) 3: 27-40.
- Lalović, Dragutin, 2006: *Mogućnosti političkoga. Preko građanina ka čovjeku*, Disput, Zagreb, bibl. "Čari političkoga".

- Lalović, Dragutin, 2006a: "U Hobbesovoj zamci: pojam suverenosti?", *Politička misao*, (43) 1: 3-28.
- Lalović, Dragutin, 2007: "Sve u korijenu ovisi o demokraciji?", pogovor knjizi: Miguel Abensour, *Demokracija protiv države. Marx i makijavelijevski moment*, Disput, Zagreb, str. 165-186.
- Lamy, Paul, 1976: "Kolonizacija i dekolonizacija društvenih znanosti prema internacionalizaciji", *Politička misao*, 4: 309-317.
- Lefort, Claude, 1971: *Machiavel – travail de l'oeuvre*, Gallimard, Pariz.
- Mirić, Jovan, 1965: "Univerzalna zajednica kao uvjet slobode", *Politička misao*, 3: 121-131.
- Mirić, Jovan, 1974: "Činjenično i vrijednosno u političkoj znanosti", *Politička misao*, 4: 3-13.
- Mirić, Jovan, 1976: "Marksizam i problemi utemeljenja političke znanosti", *Politička misao*, 1: 3-21.
- Mirić, Jovan, 1978: *Rad i politika*, CKD SSO, Zagreb.
- Mirić, Jovan, 1979: "Politologija i revolucija", *Naše teme*, 4: 915-921.
- Mirić, Jovan, 1981: "O dosezima naše političke znanosti", *Politička misao*, 3: 227-231.
- Mirić, Jovan, 1981a: "Politika, politologija i politička deprofesionalizacija", *Politička misao*, 4: 457-474.
- *** 1964: *Naše teme*, 1-2: 1-177, tematski broj časopisa o tome "što je politika?" i redakcijski razgovor na temu "Politika i javno mnijenje".
- *** 1979: *Naše teme*, 4: 837-921, s temom "Stanje i perspektive političkih znanosti u nas" (rasprava o tome organizirana je u povodu objavljivanja knjige Jovana Mirića *Rad i politika*).
- Novosel, Pavle, 1969: "Neki problemi studija politologije", *Politička misao*, 1: 16-22.
- Pažanin, Ante, 1972: "Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu i razvitak političkih nauka u nas", *Politička misao*, 4: 285-294.
- Pažanin, Ante, 1979: "Utemeljenje političkih znanosti pomoću praktične filozofije", *Naše teme*, 4: 847-853.
- Perenti, Michael, 1984: "Stanje discipline: jedna intepretacija svima omiljene kontroverze", *Politička misao*, 3: 114-122.
- Pocock, John G., 1975: *The Machiavellian Moment, Florentine Political Thought and The Atlantic Republican Tradition*, Princeton.
- Podunavac, Milan, 1979: "O mogućnostima zasnivanja metateorije marksističke politologije", *Naše teme*, 4: 873-880.
- Posavec, Zvonko, 1969: "Politika i rad", *Politička misao*, 1: 40-47.
- Posavec, Zvonko, 1979: "Teškoće oko utemeljenja političkih znanosti", *Naše teme*, 4: 854-859.
- Posavec, Zvonko, 1984: "Važnost i granica kategorije posebnosti za modernu političku teoriju", *Politička misao*, 4: 47-52.
- Posavec, Zvonko, 1985: "Metodski problem pristupa fenomenu političkog", *Politička misao*, 4: 3-11.
- Posavec, Zvonko, 1986: "Politika i socijalizam", *Politička misao*, 4: 14-23.
- Prpić, Ivan, 1964: "Doba politike", *Naše teme*, 1-2: 32-43.
- Prpić, Ivan, 1965: "Politika, političke znanosti i socijalizam", *Praxis*, 1.
- Prpić, Ivan, 1969: "Dileme o nastavnom planu Fakulteta političkih nauka", *Politička misao*, (VI), 2: 13-19.

- Prpić, Ivan, 1978: "Marxova teorija i znanost o politici", *Zoón Politikón*, 2-3: 31-34.
- Prpić, Ivan, 1979: "Marksizam i znanost o politici", *Naše teme*, 3.
- Prpić, Ivan / Puhovski, Žarko / Uzelac, Maja (ur.), 1990: *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Školska knjiga, Zagreb (odrednice: Demokratski socijalizam, str. 39-41; Fašizam/nacionalsocijalizam, str. 43-48; Monarhija, str. 60-65; Političke stranke, str. 150-155; Republika, str. 55; Tolerancija, str. 19-21).
- Prpić, Ivan, 2002: "Fakultet političkih znanosti u Zagrebu i razvoj političkih znanosti u Hrvatskoj 1962-2002", u knjizi: *Fakultet političkih znanosti 1962-2002*, FPZ, Zagreb, 9-49.
- Rawls, John, 2001: *Justice as Fairness: a Restatement* (edited by Erin Kelly), The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Riley, Patrick, 1986: *The General Will before Rousseau. The Transformation of the Divine into the Civic*, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Rodin, Davor, 1968: "Novovjekovno porijeklo znanosti o politici", *Politička misao*, 4: 549-556.
- Rodin, Davor, 1978: "Problem političkih nauka u SR Hrvatskoj", *Politička misao*, 1: 3-14.
- Rodin, Davor, 2001: *Putovi politologije*, Barbat, Zagreb.
- Skinner, Quentin, 1978: *The foundations of modern political thought*, sv. I-II, Cambridge University Press, Cambridge/London/New York/Melbourne.
- Skinner, Quentin, 2002: *Visions of Politics*, sv. I-III, Cambridge University Press, Cambridge.
- Skinner, Quentin, 2008: *Hobbes and Republican Liberty*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Smailagić, Nerkez, 1964: "Problemi nastavnog plana Fakulteta političkih nauka", *Politička misao*, (I), 1: 114-150.
- Smailagić, Nerkez, 1964a: "Aktualni aspekti političke nauke", *Naše teme*, 1-2: 44-66.
- Smailagić, Nerkez, 1965: Izlaganja na Savjetovanju o nastavnom planu FPN, *Politička misao*, (II), 1: 119-156.
- Smailagić, Nerkez, 1965a: "Epochalna valencija politike i razvitak političke nauke", *Politička misao*, (II), 3: 22-46.
- Smailagić, Nerkez, 1967: "Ljudski svijet demokracije", *Politička misao*, (4) 4: 558-576.
- Smailagić, Nerkez, 1976: *Ideja radničke demokracije u Proudhonovom djelu* (doktorska disertacija).
- Strpić, Dag, 1998: *Promjena. Politička i ekonomska promjena od Hobbesa do Hayeka*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, napose poglavlje V: "Politička znanost i integralna politička znanost. Politička ekonomija kao znanost među političkim znanostima i kao znanstvena disciplina (grana političke znanosti)", str. 126-192.
- Sutlić, Vanja, 1984: "Marksizam i smisao života", *Naše teme*, 1-2: 166-168.
- Šiber, Ivan (ur.), 1997: *The 1990 and 1992/93 Sabor Elections in Croatia*, Berlin.
- Vidović, Žarko, 1965: "Nužnost konstituisanja nauke o politici", *Politička misao*, 3: 57-86.
- Visković, Nikola, 1981: "Znanost politike i prava u nas", *Politička misao*, 3: 240-249.
- Zakošek, Nenad, 1987: "Politički proces odlučivanja u jugoslavenskom društvu (Idejni nacrt istraživanja: Energetika, politika i nuklearna energija)", *Politička misao*, 3: 29-42.

- Zakošek, Nenad, 1991: "Polarizacijske strukture, obrasci političkih uvjerenja i hrvatski izbori 1990", u: Grdešić, Ivan i dr., *Hrvatska u izborima '90*, str. 131-187.
- Zakošek, Nenad, 1992: "Odabir političkih institucija u postsocijalizmu i formiranje hrvatskog političkog sustava", *Politička misao*, 3: 81-92.
- Zakošek, Nenad, 1994: "Struktura i dinamika hrvatskoga stranačkog sustava", *Revija za sociologiju*, 1-2: 23-39.
- Zakošek, Nenad, 2002: *Politički sustav Hrvatske*, FPZ, Zagreb.

Perplexed Particularity in the Clutches of Arrogant Generality?: Political Science as Science of Generality and Political Scientist as Expert for Generality

SUMMARY How is one to conduct adequate political-science investigation, presentation and evaluation of the history and present situation of political science in Croatia? The text focuses on a thorough inquiry into the subject of the science of politics – what is politics? – as the prerequisite for a scientifically adequate solution to the uncertainty regarding the professional profile of the Faculty and its attendants – political scientists. In this context, it looks into the meaning of the definition of political science as "science of generality" and of the political scientist as "expert for generality". The theoretical and contextual meaning of these definitions is explained (Prpić, 1969), and its assumptions, scope and limitations are valued. The dramatic uncertainty, both theoretical and practical, which Prpić confronted us with, is insurmountable within the historical context of the democratic state, given its characteristic epochal ambivalence. This goes to show that the dilemma between the plural and the singular does not make much sense: political science in the singular is a servant of political power, while political sciences are mere metascientific humanistic critique of the extant world. Consequently, the science of politics is no good either in the singular or the plural. When scientific and professional, it is a danger to political freedom. When humanistic and non-professional, it is impotent and superfluous. The political scientist, in turn, is either "an expert for particularity", a servant of political power neutral with regard to ethics and values, or else a pretentious missionary. In order to break out of the vicious circle, the science of politics, in a fruitful and irreplaceable duality, must be methodically made to rely on a new principle of community constitution, which is immanent critique and overcoming of the modern democratic state and civil society. In addition, the perception of political science as "science of generality" is thus reinforced. The science of generality as science of the political is constituted in autonomy (but also complementarity) with regard to the science of "universality" (philosophy, ethics and law) and to the science of particularity (special sectors of the political and social being). The general is real only in relation to the universal, as a particularisation of the universal, and to the particular, as a universalisation of the particular. On the one hand, this precludes the danger of sham universality, i.e. of arrogant aspiration of universality to pass for generality, and, on

the other hand, the danger of false generality, i.e. of futile aspiration of particularity to be hypostasized as political generality. As a first-rate expert, the political scientist must therefore, simultaneously and necessarily – being an “expert for generality” – be an expert for both “universality” and “particularity”.

KEYWORDS political science, political sciences, state, political system, republic, universality, generality, particularity, Prpić, Smailagić